

ПИТАННЯ ОПТИМІЗАЦІЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Канд. мед. наук І. В. Шоп, канд. мед. наук Н. І. Іманова, доц. О. В. Дорошенко

Харківська медична академія післядипломної освіти

Узагальнено досвід модернізації вищої освіти з метою поліпшення адаптації іноземних студентів у вищих навчальних закладах України. Проаналізовано основні складові процесу соціальної адаптації іноземних громадян та виявлення шляхів подолання мовних, релігійних, культурних відмінностей.

Ключові слова: іноземні студенти, адаптація, мовний бар'єр, комунікативно-мовна компетентність, педагогічна підтримка.

ВОПРОСЫ ОПТИМИЗАЦИИ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Канд. мед. наук И. В. Шоп, канд. мед. наук Н. И. Иманова, доц. О. В. Дорошенко

Обобщен опыт модернизации высшего образования с целью улучшения адаптации иностранных студентов в высших учебных заведениях Украины. Проанализированы основные составляющие процесса социальной адаптации иностранных граждан и выявления путей преодоления языковых, религиозных, культурных различий.

Ключевые слова: иностранные студенты, адаптация, языковой барьер, коммуникативно-речевая компетентность, педагогическая поддержка.

QUESTIONS OF OPTIMIZATION THE ADAPTATION OF FOREIGN STUDENTS AT HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN UKRAINE

I. V. Shop, N. I. Imanova, O. V. Doroshenko

This article summarizes the experience of the modernization of education in order to improve the adaptation of international students at higher educational institutions of Ukraine. Analyzed the main components of the process of social adaptation of foreign citizens and identify ways to overcome linguistic, religious and cultural differences.

Keywords: foreign students, adaptation, language barrier, communicative speech competence, pedagogical support.

Радикальні зміни в українському суспільстві створюють передумови для визначення загальної стратегії сучасної системи вищої освіти у напрямку її інтеграції в європейський освітній простір, що передбачає активну співпрацю, обмін досвідом із вищими навчальними закладами (ВНЗ) країн світу, а також залучення до навчання іноземних громадян. Саме тому посилюються вимоги до викладача ВНЗ, який відіграє провідну роль у реалізації актуальних завдань освітньої сфери. Це не лише досягнення повної відповідності навчального процесу світовим стандартам вищої освіти, а й удосконалення системи соціальної адаптації іноземних громадян до нового оточення, українського суспільства, культури, релігії, світогляду українського народу [2].

Метою статті є аналіз суттєвих і вагомих складових процесу соціальної адаптації іноземних громадян та виявлення шляхів подолання мовних, релігійних, культурних відмінностей із метою оптимізації та підвищення якості освітнього процесу у ВНЗ України за допомогою соціалізації іноземних студентів під час навчання в чужій країні.

Приєднання України до Болонського процесу в межах концепції відкритого освітнього простору зумовило необхідність розв'язання питань інтеграції вищої медичної освіти у загальноєвропейську освітню систему та оптимізації процесів переходу до освітніх стандартів нового покоління [1, 8]. Провідна мета Болонського процесу — створення єдиної європейської зони вищої освіти, що передбачає взаємне визнання дипломів та спільні стандарти в цій галузі [1, 8]. Якість підготовки медичних спеціалістів в Україні та рівень розвитку вітчизняної медицини добре відомий у світі та не потребує додаткових рекомендацій, тому цілком природно, що іноземні абітурієнти прагнуть отримати вищу медичну освіту в Україні. Проте це питання набуває особливого значення під час підготовки іноземних студентів, які після отримання диплому про вищу медичну освіту в Україні планують працювати за фахом у себе на батьківщині.

Соціокультурний контекст навчання іноземних студентів у медичних вищих закладах України у XXI ст. зазнав істотних перетворень: значно зросли

освітня й самоосвітня функції студентів у ВНЗ, професійна значущість ринку праці загалом, що у свою чергу зумовило посилення мотивації до вивчення мов міжнародного спілкування, зокрема англійської мови [7]. Англійська мова як інструмент пізнання в умовах комунікативно-орієнтованого навчання іноземних студентів постає також як засіб соціокультурної освіти. Досвід навчання англійською мовою дає змогу впевнено стверджувати, що основою методичного змісту сучасного заняття повинні бути комунікативність та формування відповідного комунікативно-мовного простору, в якому студент використовує іноземну мову як знаряддя мовно-розумової діяльності [3, 6].

У сучасній методичній літературі значне місце відведено навчанню іншомовній формі вербального спілкування — і як поняттю, і як термінологічному поєднанню. Проте воно лише замінило собою поняття навчання іноземною мовою або є синонімом такого, тоді як професійна комунікативно-мовна компетентність є обов'язковим рівнем підготовки особистості для здійснення ефективної роботи за фахом і потребує не лише досконалого знання мови [3, 6]. Особливого значення ця проблема набуває у випадках, коли англійська мова не є рідною для англословного студента (а таких студентів — більшість), що зумовлює необхідність розвитку професійної комунікативно-мовної компетентності у викладачів медичних ВНЗ, які викладають англійською мовою.

У Болонській декларації чітко сформовані основні умови сучасного підходу в освіті, ключове поняття якого «компетентність». Це «поняття ширше за поняття знання, або вміння, або навички, воно включає їх у себе, хоча зрозуміло, що мова не йде про компетентність як про просту адитивну суму знання—уміння—навички. Це поняття дещо іншого смислового ряду. Поняття «компетентність» включає не тільки когнітивну і операціонально-технологічну складові, а й мотиваційну, етичну, соціальну і поведінкову» [1, 8].

Професійна комунікативно-мовна компетентність викладача медичного ВНЗ має ступеневу структуру: по-перше, загальна комунікативно-мовна компетентність, по-друге, комунікативно-мовна компетентність лікаря, по-третє, спеціальна комунікативно-мовна компетентність педагога, який викладає в медичному вузі. В умовах викладання англійською мовою такий процес значно ускладнюється необхідністю формування компетентного комунікативно-мовного простору іншою, не рідною, мовою, що за умов відсутності достатньої англословної лінгвістичної практики робить процес продуктивного освітнього спілкування між викладачем і студентом у більшості випадків якщо не неможливим, то значно ускладненим. Проблема полягає

в тому, що, на перший погляд, комунікативно-мовна компетентність педагога має формуватися дуже легко, оскільки цей процес багато в чому розвиває і продовжує становлення загальної та професійної лікарської компетентності, але на практиці ми постійно стикаємося з тими чи іншими проявами її несформованості, що ускладнює формування професійних компетентностей лікаря та педагога, не кажучи вже про компетентність педагога-лікаря, що викладає англійською мовою [4].

Однією з причин такого становища може бути недостатня сформованість загальних компетентностей на базовому рівні, що в процесі професійного становлення не дає змоги або заважає розвинути достатньою мірою спеціальні компетентності, а отже, перешкоджає повноцінному формуванню професійної компетентності загалом. Іншою причиною може бути недостатнє вивчення проблем, пов'язаних з особливостями медичної та педагогічної риторики, а також специфіки їх взаємопроникнення в діяльності викладача медичного вузу, що, у свою чергу, зумовлює нерозробленість методики формування та розвитку їхньої професійної комунікативно-мовної компетентності. Значний вплив також мають організаційні проблеми: освіта, здобута в медичному ВНЗ, не готує до викладацької діяльності, як зізнаються самі викладачі медичних ВНЗ, основною своєю професією вони вважають професію лікаря, а педагогом себе відчуває далеко не кожен. Отже, в діяльності викладача до проходження спеціального навчання спостерігається високий рівень професіоналізму з медичної спеціальності, але не може не позначатися відсутність вищої педагогічної та лінгвістичної освіти. У результаті професійна компетентність на цьому етапі формується під впливом прикладу інших викладачів, а також під час набуття власного педагогічного досвіду, отже, процес професійного становлення педагога має стихійний характер. Це може давати хороші результати лише тоді, коли педагогу є з кого брати приклад, коли він талановитий у педагогіці, коли в нього сформовано вміння аналізувати процес і результат своєї діяльності, та коли він знає, що саме і якою мірою необхідно оцінювати і розвивати власну педагогічну діяльність.

Окрім мовного бар'єру основною проблемою іноземних студентів у чужій країні є адаптація до нового оточення, що є запорукою досягнення високих результатів у навчанні, оволодінні спеціальністю, адекватному застосуванню отриманих навичок і всебічного розвитку особистості. Адаптація — процес фізичного, психофізіологічного й соціального пристосування до середовища. У соціології адаптація — особливий процес взаємодії особи або групи з соціальним середовищем, коли індивід засвоює соціальні норми й традиції цінностей субкультури певної групи (наприклад професійної). Якщо йдеться про засвоєння

індивідом не окремих, а загальних цінностей і традицій, що характеризують суспільство загалом, то кажуть не про адаптацію, а про соціалізацію [5]. Іноземний громадянин, який приїжджає навчатися у ВНЗ іншої країни — це сформована особистість, якій потрібно адаптуватися до нових, незвичних традицій, норм поведінки, мови, культури. На нашу думку, кажучи про навчання іноземних студентів, доцільно розглядати саме процеси соціальної адаптації до нового середовища, адже першочерговою метою іноземних громадян є здобуття вищої освіти та повернення на батьківщину, а не постійне перебування та проживання на території України. Засвоєння місцевої культури, норм поведінки, особливостей спілкування на регіональному рівні є достатнім для забезпечення повноцінного життя іноземних студентів в Україні.

Від самого початку навчання до отримання диплома спеціаліста в українських університетах іноземні студенти проходять поетапне пізнання та сприйняття української культури й культури студентів — громадян інших країн, з якими вони навчаються, співіснують. Культурна адаптація для кожного студента індивідуальна. Деякі іноземні студенти приїжджають із певними знаннями про українську культуру, кліматичні умови тощо. Для більшості студентів приїзд до України стає культурним шоком. Особливо гостро відчувається іноземними студентами різниця між культурами під час вивчення української (російської) мови, яка є надто складною для засвоєння. У поєднанні культурний і мовний бар'єри призводять до знервованості та психічного дискомфорту. Для подолання таких наслідків необхідний час і активна робота викладачів зі студентами.

Провідними принципами педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів визначено: активність усіх учасників процесу адаптації іноземних студентів; комфортність (створення максимально сприятливих умов для навчання); інформативність (забезпечення іноземних студентів необхідною інформацією); надання максимуму свободи та відповідальності студенту у виборі варіанта вирішення проблем; забезпечення прав для прийняття студентом оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого вибору; опора на позитивне в особистості; взаємодія та співпраця на засадах толерантності.

Педагогічну підтримку іноземних студентів у ВНЗ можна подати в такому вигляді: за формою проведення — пряма та опосередкована; за кількістю учасників — індивідуальна, групова, колективна; за сферою діяльності в навчанні — інтелектуальна, соціально-психологічна, комунікативна. Як правило, вона буває епізодичною, адресною (спрямована на подолання конкретних труднощів) і передбачає велику ініціативу викладача в наданні допомоги.

Організаційно педагогічна підтримка має таку етапність дій: діагностичні (виявлення та фіксація

проблеми), пошукові (спільний пошук причини виникнення проблеми), договірні (проекування дій кожної зі сторін із поширенням функцій і відповідальності), діяльнісні (забезпечення успіху у розв'язанні питання) і рефлексивні (аналіз досягнутого).

Отже, розглянуто найбільш видимі та проблемні питання соціальної адаптації іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ. Акцентування уваги на найбільш відмінних рисах іноземних громадян, які відрізняють їх від українського населення, допомагає розробити стратегічний план роботи з ефективною адаптацією іноземних студентів до навчання у ВНЗ України. Мовні, релігійні, культурні бар'єри, недостатня інформованість консультантів, які працюють з іноземними студентами, є основними причинами складного та болісного процесу соціальної адаптації. Але зайве зосередження на адаптації до нового середовища уповільнює й ускладнює процес навчання, вільного пересування в новій державі, збільшує психологічне напруження. Вивчення й урахування міжетнічних та міжкультурних особливостей у широкому контексті українського суспільства й окремих груп іноземних громадян закладає передумови конструктивного й ефективного формування адаптаційного процесу іноземних громадян в Україні. Якість освіти є дуже важливим компонентом залучення іноземних громадян до навчання в Україні, але відсутність адаптаційної програми для іноземних громадян не дає змоги повною мірою забезпечити високий рівень знань і вмінь, отриманих у ВНЗ. П'ять-шість років навчання у ВНЗ мають залишити не лише глибокі та якісні знання з обраної спеціальності, а й моральне та духовне задоволення від навчання, культурне збагачення, відчуття гордості та поваги до ВНЗ і держави загалом. Подальшу роботу слід проводити в детальному аналізі чинників, які уповільнюють адаптацію іноземних студентів, заважають активній комунікації з українським населенням, обмежують культурне та духовне життя іноземних громадян на території України.

За умов модернізації вищої освіти триває пошук парадигми навчання, що відповідала б новим вимогам і світовим стандартам. Тому очевидно є необхідність створення науково-гуманістичної системи навчання, обов'язковим компонентом якої має бути мовна культура, володіння основами успішної комунікації, глибоке усвідомлення сутності феномена педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів, виокремлення форм і методів педагогічної підтримки іноземних студентів, розкриття ролі куратора в організації педагогічної підтримки іноземних студентів. Загалом усе це створюватиме можливість зробити досліджуваний процес педагогічно керованим і коригованим, і в подальшому слугуватиме основою для розробки технології педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів до навчання в українських ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабкіна О. М. Проблеми підвищення якості вищої освіти в Україні у контексті Болонських реформ / О. М. Бабкіна // Освіта і управління. — 2006. — Т. 9, № 1. — С. 91–95.
2. Вакарчук І. Вища освіта України — європейський вимір: стан, проблеми, перспективи / І. Вакарчук // Вища школа: Науково-практичне видання. — 2008. — № 3. — С. 3–18.
3. Иванов Д. А. Компетентностный подход в образовании: проблемы, понятия, инструментарий: учебно-методические пособие / Д. А. Иванов, К. Г. Митрофанов, О. В. Соколова. — М.: АПК и ППРО, 2005. — 101 с.
4. Котенко О. В. Сучасний викладач іноземної мови вищого навчального закладу: професійно-особистісний аспект / О. В. Котенко // Вища освіта України. — 2012. — № 3. — С. 62–65.
5. Кравченко А. И. Культурология: учебное пособие для вузов / А. И. Кравченко. — 3-е изд. — М.: Академ. проект, 2001. — 496 с.
6. Кузнецова В. В. Коммуникативно-речевая компетенция — основа профессиональной культуры учителя / В. В. Кузнецова // Человек и образование. — 2010. — № 2 (23). — С. 71–73.
7. Мороз В. М. Досвід і проблеми післядипломної освіти іноземних лікарів / В. М. Мороз, М. В. Йолтухівський, Ф. Ф. Пшелуцький // Медична освіта. — 2002. — № 3. — С. 299–302.
8. Сущенко В. О. Проблемні питання реформування вищої освіти в Україні у контексті Болонського процесу / В. О. Сущенко // Вища школа. — 2005. — № 5. — С. 21–25.

ОРТОПЕДИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ
ТА ОРТОДОНТІЇ ДОРОСЛИХ

Зав. кафедри проф. Гризодуб В. І тел. 705-17-55

Ортопедична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	18.02–20.03
Ортопедична стоматологія (для лікарів стоматологічного профілю)	19.02–30.06
Інноваційні технології в ортопедичній стоматології, ортодонтії та дитячій стоматології (для стоматологів-ортопедів, стоматологів-ортодонтів, дитячих стоматологів)	23.03–22.04
Ортопедична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	23.04–28.05
Ортопедична стоматологія (суміжний цикл «стоматологія»). Випуск 2014 р.	06.04–24.04
Ортопедична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	18.05–17.06
Ортопедична стоматологія (суміжний цикл «стоматологія»). Випуск 2014 р. м. Суми	18.05–08.06
Металокераміка та протезування на імплантатах (для стоматологів-ортопедів)	18.06–17.07
Ортопедична стоматологія (для лікарів стоматологічного профілю)	27.08–25.12
Психологічні, юридичні та інші гуманітарні аспекти надання стоматологічної допомоги (для стоматологів-ортопедів, стоматологів-ортодонтів, дитячих стоматологів)	02.09–16.09
Ортопедична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	17.09–16.10
Металокераміка та протезування на імплантатах (для стоматологів-ортопедів)	19.10–17.11
Ортопедична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	18.11–17.12

СТОМАТОЛОГІЇ, ТЕРАПЕВТИЧНОЇ СТОМАТОЛОГІЇ
Зав. кафедри проф. Куцевляк В. Ф.

тел. 705-45-41; 705-17-55

Терапевтична стоматологія (суміжний цикл «стоматологія»)	16.02–20.02
Терапевтична стоматологія (для стоматологів)	16.04–19.06
Терапевтична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	08.06–08.07
Терапевтична стоматологія (для стоматологів)	03.09–02.11
Терапевтична стоматологія (для лікарів, які атестуються на II, I, вищу категорії)	21.09–20.10
Каріозна хвороба та її ускладнення (для стоматологів-терапевтів)	21.10–19.11
Терапевтична стоматологія (суміжний цикл «стоматологія»)	26.10–30.10
Терапевтична стоматологія (для лікарів які атестуються на II, I, вищу категорії)	19.11–18.12
Стоматологія (для лікарів які атестуються на II, I, вищу категорії)	19.11–18.12

РЕНТГЕНОЛОГІЇ ТА ДИТЯЧОЇ РЕНТГЕНОЛОГІЇ

Зав. кафедри д-р мед. наук Вороньжев І. О.

тел. 725-24-71

Рентгенологія (для лікарів-спеціалістів, які закінчили інтернатуру за спеціальністю «Радіологія»)	12.02–21.05
---	-------------

ХІРУРГІЇ ТА ПРОКТОЛОГІЇ

Зав. кафедри проф. Тамм Т. І. тел. 760-11-66

Проктологія (для хірургів)	01.09–29.10
Ультразвукова діагностика (для лікарів лікувального профілю)	29.09–26.12